



## انتظار با نگاه تربیتی<sup>۱</sup>

بسم الله الرحمن الرحيم وصلى الله و على سيدنا و نبينا ابى القاسم محمد و على آله  
الاطيبين الاطهرين سيما بقية الله فى الارضين  
ايام خجسته و مبارك ميلاد حضرت ولى عصر ارواحنا فداه را به حضور  
برادران و خواهران بزرگوار و ارجمند تبریک و تهنيت عرض مى کنم و با توجه به  
تأخر برنامه ها سعی مى کنم تنها بخشی از مطالبی را که در نظر گرفته ام تقديم محضر  
مبارک شما بنمايم.

در مقدمه به این نکته بایستی توجه داشته باشیم که تنظيم یک برنامه تربیتی  
همواره تحت الشعاع یک نظریه تربیتی است و هنگامی برنامه و نظام تربیتی می تواند  
شکل بگیرد، که دارای نظریه تربیتی باشد و نظریه تربیتی هم تحت الشعاع مبانی است  
و نگاه بنیادی و نگرش های انسان و جهت گیری های کلان فکری به ابعاد گوناگون و  
ساحت های مختلف تعلیم و تربیت معنی و جهت می دهد و آن را هدایت می کند، این  
نکته ای است در تعلیم و تربیت مسلم و روشن و قطعی.

بر اساس این نکته حقیقتاً باید مسئله انتظار را یک بعد و جزء مهم از

۱. سخنرانی آیت الله اعرافی (زید عزه) به مناسبت میلاد حضرت مهدی 7



نظریه تربیتی اسلام و مکتب اهل بیت : بدانیم؛ انتظار دارای ابعاد و دقایق و ریزه‌کاری‌هایی است که بر اجزاء و ابعاد تربیت اثر می‌گذارد و در ساحت‌های تربیت اثر خود را نمایان می‌سازد از این است که انتظار در مکتب اهل بیت : یک نظریه تربیتی است. با توجه به این مقدمه نکاتی را در باب انتظار با نگاه تربیتی در دو بخش مطرح می‌کنم:

### بخش اول: تحلیل و تشریح انتظار

اولین مطلب در تحلیل انتظار این است که گرچه نظریه‌ای است که در مکاتب، ادیان و مذاهب گوناگون مطرح است، ما در ادیان چه ادیان غیر ابراهیمی چه ادیان ابراهیمی در مذاهب اسلام هم چه غیر شیعه چه شیعه، شاهد نظریه انتظار هستیم؛ عمده ادیان به خصوص ادیان ابراهیمی و همین‌طور مذاهب گوناگون اسلام، در امر انتظار اشتراک دارند؛ اما با توجه به این که انتظار با دقائق و ریزه کاری‌های آن، در فضای تعلیم و تربیت و در ساحت‌های مختلف تربیت خود را نشان می‌دهد، باید به شاخص‌های اصلی انتظار در مکتب و مذهب اهل بیت : و تشیع بپردازیم، البته انتظار در معنی عام خود که در ادیان و مذاهب مشترک است، آثار تربیتی هم دارد اما به گمان من آن خصائص و مؤلفه‌ها و شاخص‌های ویژه‌ای که برای انتظار در مکتب تشیع وجود دارد می‌تواند در ساحت‌های گوناگون تربیت نورافشانی بکند و شعاع بیفکند و اثر بگذارد من این انتظار را ( انتظار متعین و متشخص ) نامیده‌ام؛ و برای توضیح عرض می‌کنم که دو گونه انتظار وجود دارد یک انتظار نامتعین و مبهم و دیگری انتظار معین و با جزئیات روشن و ریزه کاری‌هایی که در تعلیم و تربیت می‌تواند آثار شگفت‌انگیزی ببار بیاورد؛ انتظار در بودا، یهودیت و مسیحیت هم هست در ادیان غیر ابراهیمی هم هست اما تمایز و تفاوت انتظار در آن مکاتب و



مذاهب با انتظار در نگرش شیعی در این است که آن انتظار بیشتر نامتعیین و انتظار در مذهب اهل بیت : انتظار نظام‌دار، تعین یافته و مشخص است و فاصله بین این دو دیدگاه و آثار متفاوت این دو دیدگاه بر ساحت‌های تربیت زیاد است.

برای این که انتظار متعین را که دیدگاه و نظریه مذهب اهل بیت : است تشریح کنم در آغاز به مؤلفه‌ها و شاخص‌های انتظار متعین و نظام یافته و سپس به کارکردها و تأثیراتی که در ساحت‌های تربیت باقی می‌گذارد اشاره می‌کنم:

انتظار دو بعد دارد: اول: فرد مورد انتظار و دوم: حادثه‌ای که توسط آن فرد اتفاق می‌افتد، بنابراین منتظر دو چیز است: یکی آن فرد که محور و کانون یک تحول جهانی بزرگ است و دیگری آن تحول و حادثه و اتفاق عظیمی که رخ خواهد داد؛ در هر دو بخش انتظار از نگاه آئین اهل بیت : نظام‌وار، متعین، مشخص، زنده و پویا است.

اما در فرد منتظر، بر خلاف بسیاری از ادیان و مذاهب و مکاتب دیگر، کاملاً مشخص است با این ویژگی‌ها و شاخص‌هایی که می‌گویم:

اولاً: آن فرد از نظر هویت شخصی کاملاً شناخته شده است پدر او مادر او، دودمان او، سلاله او، کاملاً تعریف شده است؛ از دودمان برازنده‌ای است که در طول تاریخ مشعل‌دار هدایت بشریت بوده‌اند و از دودمان ابراهیم و پیامبر است.

ثانیاً: این فرد زنده است نه این که، آن‌طور که در گمان بعضی از مکاتب و مذاهب است، بعداً متولد خواهد شد، بلکه متولد شده و عمری طولانی و ممتد دارد.

ثالثاً: آن فرد زنده، بر احوال اوضاع ما واقف است و رابطه زنده‌ای میان ما و او برقرار است و همان‌طور که از روایات بر می‌آید آگاه، بصیر و واقف به اسرار پیروان خودش و بشریت است و بنابراین در یک ارتباط زنده است.

رابعاً: این فرد سیره و ویژگی‌های شخصی معینی دارد و الگوی او در روایات ترسیم



شده است یعنی فرد منتظر الگویی که مورد انتظار ماست الگویی است همه ریزه کاری‌های شخصی وی معین شده است یعنی اخلاقیات، روابط او، فعالیت او و حتی ویژگی‌های جسمانی او کاملاً تعریف شده است این یک بعد نظریه انتظار زنده و پویاست که ما به آن معتقدیم این انتظار در همین بعدش خیلی با انتظار یک فردی که حیثاً در آخر زمان در یک تحول تاریخی پیدا می‌شود خیلی فرق دارد.

محور دوم حادثه مورد انتظار است آن حادثه مورد انتظار است، آن حادثه مورد انتظار هم بسیار متعین است، شاخص‌های تعین این حادثه را هم عرض می‌کنم.

اولاً این حادثه یک تحول تاریخی قطعی است انتظار امر محتمل نیست.

ثانیاً این تحول همه سرزمین‌های زیست‌آدمی را شامل می‌شود این حادثه تاریخی از نظر مکانی و سرزمینی و دولتی عام است و همه دولت‌ها و سرزمین‌ها اقلیت‌ها را فرا می‌گیرد.

ثالثاً این که این تحول مثبت است تحولی است کاملاً مثبت و در جهت تأمین سعادت بشر در همه ابعاد.

شاخص چهارم آن محوریت معنویت و فرهنگ است؛ دگرگونی گرچه در همه ابعاد رفاهی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی خود را می‌نمایاند اما بنیاد آن "تحول فرهنگ و معنویت" است.

شاخص پنجم: آن که این تحول، تحول تدریجی نیست بلکه دفعی و با شتاب است. شاخص ششم: این است که این تحول، تحول تکاملی است و مبتنی بر صعود بشریت است نه نزول آن؛ گرچه از روایات بر می‌آید بشر در آستانه آن تحول در نوعی هرج و مرج و نومیدی به سر می‌برد اما در عین حال پایه‌ای آن تحول از نظر معرفتی و آگاهی و بصیرت بشر فراهم شده است؛ این دوروی یک سکه است که در روایات نشان داده شده است، روایات نشان می‌دهد که در آستانه ظهور منجی ضمن این که



نوعی هرج و مرج و نومیدی بر جامعه بشری حاکم است، در عین حال بشریت رشد یافته، بالندگی پیدا کرده است و اصحاب بزرگی برای حضرت در میان بشریت وجود دارد و زمینه‌های عقلانی و ارتباطی آماده‌ای برای آن تحول تاریخی بزرگ فراهم شده است، و به نوعی نومیدی و امیدواری و اشتیاق بهم آمیخته است؛ در برهه قبل از ظهور حضرت منجی شاهد یک نوع امتزاج [امتزاج] نومیدی با امید هستیم در عین نومیدی، امیدواری و اشتیاق و تشنگی و شور و شوق بر اذهان اندیشه بشریت حاکم است.

علائم و مشخصات حکومت امام زمان 7 دلالت بر این دارد که آن تحول یک نوع جهانی شدن را به ارمغان می‌آورد، همان مقوله‌ای که امروز مورد توجه است اما آنچه امروز به نام جهانی سازی و جهانی شدن مطرح می‌شود می‌تواند هم مثبت باشد هم منفی باشد و می‌تواند هر دو بعد را دارا باشد، در روایات ما نشان داده شده است که آن تحول منشاء جهانی شدن با همه معنای خودش است، جهانی شدنی که در آن ارتباطات وسیع، گسترده، و سهل و آسان است و حداکثر رفاه و آسایش و امنیت برای بشر در آن تحول جهانی و پس از آن فراهم می‌شود این‌ها شاخص‌هایی از آن حادثه و اتفاق بزرگی است که بر اساس متون دینی ما رخ خواهد داد.

بنابراین می‌توان بدین گونه مباحث را جمع‌بندی کرد که انتظار در مکتب شیعی دو چهره و رکن دارد: انتظار فردی که محور و کانون یک نوع جهانی شدن به معنای عمیق و همه جانبه است و دیگری خود آن جهانی شدن و تحول و حادثه بزرگ و فراگیر این دو رکن در انتظار شیعی از انتظار با مذاهب و مکاتب دیگر متفاوت است وجه تمایز این است که این دو بعد انتظار کاملاً متشخص است و دقائق و ریزه کاری‌های آن تعیین شده است؛ در خصوص رکن اول فرد منتظر متعین، متشخص، زنده، بصیر و خبیر است و انتظار و ارتباط با او، که از مقوله اضافه است، نسبت



میان موجود و معدوم نیست بلکه رابطه‌ای است زنده و با نشاط و پویا و پایدار میان مؤمن و فردی زنده به عنوان یک الگوی تمام عیار بشریت، انتظار اضافه بین موجود و موجود اضافه‌ای زنده است و دارای آثار عظیم و شگفت‌روانی و تربیتی و اجتماعی رکن دوم انتظار یعنی آن حادثه و تحول تاریخی نیز تحولی است تعریف شده، فراگیر همگان را شامل می‌شود. همه اقلیم‌ها را در می‌نوردد و مثبت به سمت معنویت و در جهت تأمین نیازهای بشری و پس از یک دوره نومیدی با اشتیاق و علاقه از آن استقبال می‌شود و حاصل آن یک نوع جهانی شدن معنوی و بسیار متعالی خواهد بود.

### بخش دوم: آثار تربیتی انتظار

اینک می‌پردازیم به بخش دوم سخن و آن عبارت است از آثار تربیتی انتظار: انتظار یک نظریه تربیتی است یعنی یک نگاه بنیادی است که می‌تواند بر همه اجزا و اعمال و ابعاد و ساخت‌های گوناگون زندگی فردی و اجتماعی ما اثرگذار باشد انتظار عام و مشترک یک آثاری دارد، از نظر روان‌شناختی اصولاً روح امید و انتظار مثبت خیلی کار کرد دارد چه انتظارات مقطعی چه انتظارات کلان عمومی و جهان شمول اما آن انتظاری که در مکتب شیعه است چیزی فراتر از این انتظار عام و مشترک است ویژگی‌های دو رکن انتظار است که انتظار شیعی را از انتظار بودایی یا انتظار مسیحی یا انتظار عامه و اهل سنت متفاوت می‌کند و به عنوان یک نگرش و مکتب در می‌آورد انتظار با این ویژگی‌ها مکتب تربیتی است که هم ابعاد روانی و روحی فرد را و هم نگرش اجتماعی وی را تعیین می‌کند و هم در ساخت‌های گوناگون تربیت اخلاقی و فردی و خانوادگی و اجتماعی اثر می‌گذارد و من در بخش دوم فقط به پاره‌ای از این آثار اشاره می‌کنم و البته این دیدگاه و نظریه قابل بسط است و ساحت‌های تربیت را باید جدا و شعاع و آثار این نگاه را در هر یک از آن

ساحت‌ها بازشناسی کرد.

اول: در این نگاه انتظار «ارتباط پویا و زنده‌ای» است که فرد را با یک محور موجود و زنده و خبیر و آگاه مرتبط می‌کند، به نظر من این بسیار مهم است گرچه یک بودایی هم در انتظار یک حادثه به سر می‌برد و یک غیر شیعی هم در انتظار به سر می‌برد اما آن رخدادی که ما می‌گوییم محوری دارد و کانونی دارد که اینک زنده و خبیر و بصیر است و هم اکنون واقف بر زوایای زندگی و اسرار ماست، این ارتباط زنده و پویا میان فرد و الگواز لحاظ تربیتی اثر بخش است، او فردی است موجود و ویژگی‌های او در روایات تعیین شده و الگوی تمام عیاری است که چهره‌ی او برای منتظر مجسم است و ارتباط با او میسر است البته با مراتبی که وجود دارد.

دوم: این رابطه زنده و سرشار از عواطف و محبت می‌تواند آدمی را شکوفا کند و به آدمی و به افکار و اندیشه‌های وی جهت‌هایی بزرگ و متعالی بدهد این اثر مهمی است که بر انتظار خاص شیعی مترتب است.

سوم: به دنبال این ارتباط زنده «عشقی در آدمی» پدید می‌آید، آدمی به طبع خود عاشق این الگوهای متعالی است و عشق است که کلید پیشرفت‌های بزرگ در تربیت و اخلاق است.

چهارم: به دنبال آن تلاش آدمی برای «منطبق‌سازی» خود با آن الگوی زنده فراهم می‌آید و از سویی دیگر انتظار برای مشتاقان و صالحان امیدبخش است و این امیدواری و عشق و شور و نشاط به دنبال آن انتظار پویا و زنده فراهم می‌شود و نیز احساس نظارت او بر ما.

و در بخش آن حادثه هم گفتیم یک حادثه متعین و مشخص است نه حادثه گنگ، کور و غیرشفاف بلکه حادثه‌ای کاملاً فلسفی، تاریخی، تعریف شده و مثبت با جهت‌گیری معنوی این حادثه در واقع ما را به یک جهانی شده با همه لایه‌های





امیدوار کننده آن جهت می‌دهد و آثار بزرگ اجتماعی و سیاسی به جای می‌گذارد. این نکته را باید تاکید کنم که قصه جهانی شدنی که روزگاری در مخیله بشر هم شاید خطور نمی‌کرد، همان وقت در روایات ما مورد تاکید قرار گرفته است، اما امروز این واقعه قابل فهم است برای بشر و بسیاری از رازهای نهان و امور مجهول با ترقی بشر قابل قبول شده است مانند: طول عمر بشر، جهانی شدن و حکومت واحد جهانی اما به نظر من جهانی شدن دو مدل دارد: یک جهانی شدن با مدلی که امروز در حال اتفاق افتادن است و یک جهانی شده با مدلی که از روایات درباره حکومت امام زمان بدست می‌آید، وجه مشترک جهانی شده رشد دانش بشر، فروریختن حجاب‌ها و موانع؛ پیوستگی انسان‌ها و جوامع به یکدیگر، سهولت ارتباطات و پدیدار شدن یک جامعه پیشرفته شبکه‌ای درهم تنیده است این‌ها مشترکات است اما این جهانی شدن در مدل امروز همراه است با تخریب محیط زیست، ناامنی روانی بشر، کنترل نشدن پیشرفت علمی بشر در عرصه‌های غیراخلاقی با نابرابری‌های عظیم اجتماعی و سیاسی و اقتصادی، نوعی فقر معنوی و فروریختن بسیاری از بنیادهای اصیل اجتماعی؛ در مدل امروز جهانی شدن در عین رشد دانش و اندیشه و فکر بشر و سهولت ارتباطات و بهم پیوستگی گسترش و رفاه بشر در عین حال همه یکسان از منافع جهانی شدن برخوردار نمی‌شود و آسیب‌های بسیار خطرناک رؤیای جهانی شدن را تهدید می‌کند اما در الگوی دیگر با جهانی شدنی رفاه حد اکثر تحقق پیدا می‌کند علم و دانش و سطح عقلانیت بشر در اوج قرار می‌گیرد و به هم پیوسته می‌شود و بشر از نابسامانی‌های روحی و ناامنی‌های روانی که امروز بشر با آن دست و پنجه نرم می‌کند و از فاصله‌هایی که در اقتصاد، علم و دانش است نجات پیدا می‌کند امروز فاصله اقتصادی و فاصله علم و دانش خیلی بالاست بیش از هشتاد درصد تکنولوژی و صنعت و علم و تحقیق و دانش و سرمایه و رفاه در کمتر از یک پنجم



دنيا متمرکز است و ناامنی و تخریب زیست کاربرد ناصحیح و غیراخلاقی علم وجود دارد اینها همه نشان دهنده آفتها و آسیبهای جهانی شدن است اما در آن مدل جهانی شدنی که ما در انتظار آن به سر می‌بریم از این آفتها خبری نیست انتظار چنین تحول مثبت برای آدمی نشاط و شکوفائی روحی ویژه‌ای را به ارمغان می‌آورد. امیدواریم که این ایام بر همه مبارک باشد و همه ما مشمول عنایت و افاضات و الطاف بیکران آن امام موعود قرار بگیریم.

